

A-muutos 26.1.2008: Riihimäen jätevesipäästöt lisätty

Vantaanjoki vuonna 2007

1. Vantaanjoki elpyy

Vuonna 2007 Vantaanjokeen nousi ennätysmäärä meritaimenia ja lohiakin. Meritaimenia ja lohia saatiin saaliiksi runsaasti joen alapäässä mm. Vanhankaupunginkoskella, mutta myös yläjuoksulla Nukarinkoskella asti.

1.1 Kalansaalis ja nousukalojen määrä

Virtavesien hoitoyhdistys (Virho) sai lähes 70 kpl saalis- ja/tai muuta havaintoilmoitusta Vantaanjoen meritaimenista, lohista ja kaloista yleensä. Nämä ilmoitetut saaliskalat ovat vain pieni osuus koko saaliista. Varsinkin joen alapäästä tulleet ilmoitukset olivat aika satunnaisia ja ilmoitetut kalat vain murto-osa saaduista kaloista. Nukarinkoskelta ilmoitetut kalat edustanevat suurempaa osuutta kokonaissaaliista. Vaikka ilmoitukset eivät annakaan riittävää kuvaa Vantaanjokeen nousseiden meritaimenien ja lohien määrästä, ne antavat kuitenkin tärkeää tietoa kalojen esiintymisestä Vantaanjoella yleensä. Virho kiittää kaikkia ilmoittajia ja toivoo jatkossakin aktiivista ilmoittelua Vantaanjoen meritaimenista, lohista ja kaloista yleensä. Virholle ilmoitettiin saaliiksi saatuja taimenia ja lohia seuraavasti:

Vanhankaupunginkoskelta ilmoitettiin 23 meritaimenta, joista suurin oli 5,2 kg. Lisäksi ilmoitettiin karkuun päässeitä suuria lohia.

Pitkäkoskelta ilmoitettiin 6 lohta, joiden kokoluokka oli 10 kg molemmin puolin.

Vantaankoskelta ilmoitettiin 5 meritaimenta. Lisäksi meritaimenia ja lohia nähtiin paljon.

Myllykoskelta ilmoitettiin 1 meritaimen ja 1 lohi. Lohi oli 105 cm pituinen.

Nukarinkoskelta ilmoitettiin 5 meritaimenta, joista suurin oli 3,8 kg ja 2 lohta, jotka painoivat 4,5 kg ja 5 kg. Lisäksi Nukarinkoskelta ilmoitettiin vuoden lopussa rannalta löydetty 73 cm pituinen kuollut lohi. Nukarinkoskelta ilmoitettiin myös pyyntikokoisena istutettuja taimenia ja kosken omaa kantaa olevia paikallisia taimenia.

Vantaanjokeen nousseiden meritaimenien ja lohien määrästä ei ole tarkkaa tietoa, mutta jonkinlaisen käsityksen asiasta voi saada Vanhankaupunginkosken saalisarvion perusteella. Elo-syyskuussa Vanhankaupunginkosken ja -suvannon päiväsaaliin suuruudeksi arvioitiin 4-7 nousukalaa/päivä. Tällaisen saalistiheden kesto oli ehkä noin 2 kuukautta. Noin 3 kuukautta saalistiheys oli pienempi, ehkä 2 nousukalaa/päivä. Tällöin kokonaissaalis Vanhankaupunginkoskella ja -suvannossa asettuu haarukkaan 400-600 meritaimenta ja lohta koko vuonna. Tämän saalisarvion perusteella voi arvioida, että Vanhankaupunginkoskelle ja -suvantoon nousi yhteensä tuhansia meritaimenia ja lohia, joista suuri osa nousi myös Vantaanjokeen. Jokeen nousseiden meritaimenien ja lohien määrä oli suuri silläkin perusteella arvioituna, että niitä saatiin saaliiksi ja havaittiin mm. kutuaikana erittäin laajalla alueella ja erittäin ylhäällä yläjuoksulla.

A-muutos 26.1.2008: Riihimäen jätevesipäästöt lisätty

Vantaanjokeen nousseiden meritaimenien ja lohien määrän suhde ei ole tiedossa, mutta joka tapauksessa meritaimenia oli moninkertainen määrä lohiin verrattuna. Lohien suhteellinen osuus lienee kuitenkin kasvanut aiempiin vuosiin verrattuna.

1.2 Kutuhavainnot

Meritaimenien kutuhavainnot tehtiin runsaasti pääuomassa ja sen sivupuroissa Hyvinkäälle ja Riihimäen ja Hausjärven eteläreunalle saakka. Vuosi 2007 oli jo toinen vuosi peräkkäin, kun meritaimenien kutuhavainnot tehtiin näin ylhäällä yläjuoksulla.

Lohien kutuhavainnot tehtiin Pitkäkoscalla, Vantaankoscalla, Myllykoscalla ja runsaasti Nukarinkoscalla, jossa nähtiin kutuaikana jopa metrin pituisia kutukaloja. Vuosi 2007 oli jo toinen vuosi peräkkäin kun Nukarinkoscalla tehtiin lohien kutuhavainnot.

Vuonna 2007 meritaimenien ja lohien runsasta kutunousua edisti todennäköisesti joella kalojen nousuaikana vallinnut hyvä virtaama. Vuoden 2007 runsas kutunousu ei kuitenkaan johdu pelkästään hyvästä virtaamasta. Meritaimenia ja lohia nousi Vantaanjokeen erittäin hyvin jo vuonna 2006, joka oli poikkeuksellisen kuiva vuosi ja virtaamat olivat erittäin pieniä koko kesän ja syksyn. Vaikka vuosien 2006 ja 2007 runsas kutunousu johtuu osin myös Vanhankaupunginkosken voimalaitoksen parantuneista käyttötavoista ja Vanhankaupunginkosken parantuneista kalastusjärjestelyistä, Vantaanjoella on tapahtumassa muutos parempaan suuntaan myös muista syistä.

1.3 Kotiutusistutusten ja kunnostusten tuloksena Vantaanjokeen on syntymässä luontaisesti lisääntyvä meritaimen- ja lohikanta

Vantaanjokeen on vuosien mittaan tehty runsaasti kalaistutuksia eri tahojen toimesta.

Virhon toimesta Vantaanjokeen on istutettu yli miljoona taimen ja n. 0,3 miljoonaa lohen pienpoikasta, jotka ovat pääosin haudottu Vanhankaupunginkoskelta pyydystettyjen emojen mädistä. Virhon ja muiden tahojen toimesta Vantaanjokeen on istutettu myös mätää. Näillä toimilla Vantaanjokeen on yli 10 vuoden ajan saatu jokeen hyvin leimaantuneita pitkän luonnonvalinnan läpi käyneitä istukkaita, jotka merivaelluksensa jälkeen ovat jo vuosikautia nousseet ja tulevat lähivuosina runsaasti nousemaan ja kutemaan istutusjokeensa. Onnistuneen kotiutusistutustoiminnan seurauksena Vantaanjokeen on viime vuosina alkanut nousta ja tulee jatkossa nousemaan entistä enemmän em. istutukkaiden luonnonkudusta syntyneistä poikasista kasvaneita ja merivaelluksen tehneitä emokaloja. Näin on tapahtumassa ainakin meritaimenien osalta. Vantaanjokeen on syntymässä luontaisesti lisääntyvä meritaimenkanta ja mahdollisesti myös lohikanta. Virho lopettaa istuttamisen niillä alueilla, joilla luonnonlisääntyminen on kehittynyt säännölliseksi, mutta jatkaa istuttamista kunnostettuihin, tai kunnostamattomiin hyväkuntoisiin Vantaanjoen puroihin, sivujokiin ja koskiin, joissa luonnonlisääntymistä ei tapahdu.

Vantaanjoen meritaimenien ja lohien luonnonlisääntymisen mahdollistavat mittavilla vesistön kunnostustoilla tehdyt patojen purkamiset ja rakennetut kalatiet, sekä kunnostetut kutukosket ja

A-muutos 26.1.2008: Riihimäen jätevesipäästöt lisätty

kutupurot. Uudenmaan- ja Hämeen TE-keskusten kalatalousyksiköiden tilauksesta ja rahoituksella pääuoman, Luhtajoen ja Keravanjoen patoja on poistanut ja kalateitä rakentanut, sekä koskia kunnostanut Uudenmaan ympäristökeskus. Samojen tahojen ja lisäksi työvoimaviranomaisten rahoituksella Virho on kunnostanut Vantaanjoen vesistöön kymmeniä kilometrejä kutupuroja ja myös muutamia pääuoman koskia. Vuonna 2007 Virho kunnosti Vantaanjoen vesistössä Longinojaa, Palojokea, Ohkolanjokea, Paalijokea, Erkylänlukkojenpuroa ja pääuoman Vaiveronkoskea. Kunnostuksissa rakennettiin kutusoraikkoja n. 1000 m² ja poikaskivikoita saman verran. Palojoen Palopurolle rakennettiin purokunnostusten lisäksi luonnonmukainen kalatie yhteistyössä padonomistajan kanssa. Virho käytti vuonna 2007 Vantaanjoen vesistön puro- ja koskikunnostuksiin soraa ja kiviä yli 400 tonnia.

Virho on saanut tukea hautomo-, istutus- ja vesistön kunnostustoimintaan TE-keskusten kalatalousyksiköiden ja työvoimaviranomaisten lisäksi myös kunnilta, yrityksiltä ja yksityishenkilöiltä. Virho kiittää kaikkia tahoja, jotka ovat tukeneet toimintaa Vantaanjoen elvyttämiseksi!

2. Vantaanjoella on paljon isoja ongelmia

Vaikka meritaimenien ja lohien kutunousu olikin vuonna 2007 runsas, Vantaanjoella on edelleen paljon isoja ongelmia. Vuonna 2007 isot ongelmat säilyivät pääosin ennallaan. Pientä parannustakin tapahtui, mikä osaltaan johti meritaimenien ja lohien runsaaseen nousuun.

2.1 Verkkokalastus Vantaanjoen edustan merialueella

Verkkokalastus Kruunuvuorenselällä alkoi vanhaan tapaan 15.9. juuri taimenien ja lohien parhaaseen nousu-aikaan, verottaen suuren osan Vantaanjokeen pyrkivistä meritaimeneista ja lohista.

2.2 Vanhankaupunginkosken voimalaitoksen käyttö

Vanhankaupunginkosken voimalaitoksen käyttö haittasi kalojen nousua Vantaanjokeen käyttöönoton alkuvuosia vähemmän. Voimalaitosta käytettiin jo vuosina 2005 ja 2006 patoaltaan hieman korkeammilla vedenkorkeuksilla kuin käytön alkuvuosina, jolloin voimalaitoksen käyttö piti patoaltaan vedenkorkeuden ja siitä riippuvan itähaaran kalatien virtaaman liian pienenä kalojen nousulle lähes koko ajan. Vuonna 2007 parin edellisen vuoden paremmat käyttötavat jatkuivat. Mitään lopullista ratkaisua Vanhankaupunginkosken voimalaitoksen vaelluskaloja haittaavan käytön lopettamiseksi ei kuitenkaan ole saavutettu.

Vanhankaupunginkosken voimalaitoksen käyttö haittaa myös kalojen laskeutumista joesta mereen. Todennäköisesti osa meritaimenien ja lohien mereen laskeutuvista vaelluspoikasista tuhoutuu voimalaitoksen turbiinissa. Tähän viittaa mm. se, että Vanhankaupunginkosken suvannosta löytyy kesäisin turbiinin katkomia ankeriaita.

A-muutos 26.1.2008: Riihimäen jätevesipäästöt lisätty

2.3 Vanhankaupunginkosken kalastusjärjestelyt

Vanhankaupunginkosken kalastusjärjestelyt paranivat vuosina 2006 ja 2007. Länsihaaran voimalaitospadon alapuolista kalastuskieltoaluetta pidennettiin n. 20 metriä loppusyksyllä 2006. Helsingin kalastusalue on myöntänyt helpotuksen kalastuslain 26 § mukaiseen yleisvaatimukseen 100 m pituisesta rauhoitusalueesta padon alapuolella ja määritellyt länsihaaran padon alapuolella olevan rauhoitusalueen pituudeksi 70 m. Kalastuslain 26 § yleisvaatimuksen mukaan ”kalastusta ei saa harjoittaa voima- ja muuhun laitokseen vettä johtavassa kanavassa eikä sadan metrin matkalla vesistön poikki rakennetun padon alapuolella”. Saman pykälän mukaan ”kalastusalue voi, milloin kalakannan turvaaminen sitä edellyttää, kieltää kalastuksen padon alapuolella pitemmältikin kuin sadan metrin matkalla”, mutta ”kalastusalue voi myös sopiviksi katsomillaan ehdoilla myöntää helpotuksia kiellosta harjoittaa kalastusta” padon alapuolella.

Vanhankaupunginkosken itähaarassa olevan kalatien ylä- ja alapäässä olevat rauhoitusalueet eivät ole kalastuslain vaatimuksen pituisia. Kalastuslain 26 § mukaan ”kalatiessä sekä sadan metrin matkalla sen tai kalan kulun turvaamiseksi rakennetun muun laitteen ylä- ja alapuolella on kaikenlainen kalastus kielletty”. Vuonna 2007 nousukalojen nousumahdollisuuksia jokeen paransi koskikalastuksen iltavuoron poistaminen syyskalastuksen ajaksi, jolloin Vanhankaupunginkoski oli kokonaan rauhoitettu klo 18.00 – 06.00 välisenä aikana.

Koska kalastuslain mukaisten rauhoitusalueiden toteuttaminen kalatien ala- ja yläpuolelle lopettaisi kalastuksen Vanhankaupunginkoskella kokonaan, voisi kalastusjärjestelyjä jatkossa parantaa siten, että kalastuskieltoalue pidennettäisiin kalatien alapäässä kävelysillalle ja yläpäässä betoniportaiden luona olevan montun yläpuolelle. Vaihtoehtoisesti asiaa voisi parantaa vuoden 2007 muutoksen tapaan koskikalastusvuoroja vähentämällä.

Vanhankaupunginkosken länsihaaran padon alapuolisen ja itähaaran kalatien ala- ja yläpuolisen rauhoitusalueen lyhyys on haitallinen erityisesti silloin kun voimalaitoksen käyttö, tai yleinen kuivuus pienentää virtaaman itähaaran kalatiessä liian pieneksi. Tällöin kaloja pakkaantuu ylitteästi länsihaaran padon alle ja kalatien ala- ja yläpäähän, joilla alueilla niitä jää paljon saaliiksi ja haavoittuu kalastajien koukuista. Jos voimalaitosta ei ollenkaan käytettäisi, Vanhankaupunginkosken kalastuksen aiheuttama haitta kalojen nousulle olisi paljon vähäisempi.

2.4 Riittämätön kalastuksen valvonta

Kalastuksen valvonta Vantaanjoella ei parantunut vuonna 2007. Valvontaa on vain muutamalla koskella. Valvonnan teho ei ole riittävää oikeastaan missään.

2.5 Jätevesipäästöt

Vantaanjokea usein kuormittavat puhdistamattoman jäteveden päästöt pumppaamoilta jatkuivat vuonna 2007 entiseen tapaan, lisäksi päästöjä tapahtui myös puhdistamolta. Pumppaamoilta puhdistamatonta jätevettä Vantaanjokeen päästivät ainakin Nurmijärvi ja Helsinki kerran ja Hyvinkää kaksi kertaa. Riihimäki päästi puhdistamolta puhdistamatonta jätevettä kerran ja

A-muutos 26.1.2008: Riihimäen jätevesipäästöt lisätty

esiselkeytettyä jätevettä neljä kertaa, sekä kerran jätevesiverkosta puhdistamatonta jätevettä. Viikinmäen jätevesiverkosta puhdistamatonta jätevettä päästettiin pumppaamolta Järvenpäässä Tuusulanjärveen kerran. Myös Tuusulassa päästettiin puhdistamatonta jätevettä pumppaamoilta sekä Palojokeen, että Keravanjokeen em. Viikinmäen jätevesiverkosta Järvenpäässä tapahtuneen jätevesipäästön pienentämiseksi.

2.6 Kalojen nousuvaikeudet

Vantaanjoen pääuoma on nousukelpoinen meritaimenille ja lohille koko 100 km pituudeltaan mereltä Hausjärven kunnan Erkylänjärveen ja Lallujärveen saakka, mutta pääuomassa on muutamia paikkoja, joissa kalojen nousu on vaikeata. Pahin tällainen paikka on kovan kalastuspaineen alainen Vanhankaupunginkoski silloin kun voimalaitoksen käyttö, tai yleinen kuivuus pienentää virtaaman itähaaran kalatiessä liian pieneksi.

Myös pääuoman Vantaankoski on ongelmallinen paikka. Vantaankosken padossa on vain kaksi kapeaa aukkoa. Itäpuoliseen aukkoon tehtiin kosken ja padon kunnostuksen yhteydessä luonnonmukainen kalatie. Osa kalatien kivistä kiinnitettiin kallioon terästapeilla, jotka ovat myöhemmin irronneet ja kivet ovat päässeet siirtymään ja kalatien on tullut muutoksia. Vantaankosken padon länsipuoliseen aukkoon ei alun perinkään tehty mitään kalatierakenteita, josta syystä aukko on kovan virtauksen ja sileän kalliopohjan takia vaikeasti noustava. Vuonna 2007 lokakuun alkupuolella Vantaankosken padon alapuolella oli paljon meritaimenia ja lohia. Länsipuolisesta aukosta ylös yrittäviä kaloja näkyi paljon, mutta ne eivät päässeet ylös aukon kovan virtaaman takia. Osa ylös yrittävistä kaloista hyppäsi aukon viereiselle kalliolle, josta löytyi ainakin kaksi kuollutta meritaimenta. Kalat pyrkivät nousemaan länsipuoleisen aukon kautta joko siksi, että itäpuoleisen aukon kalatie toimii huonosti, tai padon alapuoliset uomastot ja länsipuolisen aukon kova virtaama niitä sinne houkuttelevat. Padon länsipuoliseen aukkoon pitäisi rakentaa luonnonmukainen kalatie, joka mahdollistaa kalojen nousun kaikilla virtaamilla myös sieltä. Itäpuolisen aukon kalatietä pitää seurata ja tarvittaessa korjata.

Myös Nurmijärven Myllykoski on vaikeasti noustava pääuoman koski. Myöskin siellä on kunnostuksen yhteydessä tehtyihin luonnonmukaisiin kalatiejärjestelyihin tullut ajan mittaan muutoksia. Isoja kiviä on siirtynyt virran paineessa alemmas ja muutamissa paikoissa on pitkiä sileitä kallio-osuuksia, jotka ovat vaikeasti noustavia. Myllykoskenkin nousumahdollisuuksia on parannettava.

Vantaanjoen vesistössä noususteiden alapuolella olevien uomien pituus on n. 200 km, mutta vesistön sivujoissa ja -puroissa on noususteiden yläpuolella uomia vielä n. 100 km. Noususteiden yläpuolella olevia uomia on paljon mm. Luhtajoella ja Keravanjoella. Kellokosken pato Keravanjoella on täydellinen noususte, jonka yläpuolella Keravanjoessa on paljon Uudenmaan ympäristökeskuksen kunnostamia koskia. Alempana Keravanjoella on vähintäänkin osittainen noususte, Haarajoen pato, jonka yläpuolelle jää Keravanjoen itäisin haara Ohkolanjoki, jonne Virho on rakentanut kutusoraikkoja ja tehnyt meritaimenen kotiutusistutuksia. Luhtajoella on täydellinen noususte Kuhakoski, jonka yläpuolella on runsaasti Uudenmaan ympäristökeskuksen kunnostamia koskia.

A-muutos 26.1.2008: Riihimäen jätevesipäästöt lisätty

2.7 Virtaamavaihtelut ovat äärevöityneet valuma-alueiden vaurioitumisen takia

Valuma-alueen soiden, metsien ja peltojen tehokas ojitus ja asutuskeskuksista suoraan Vantaanjokeen johdetut sadevesiviemärit aiheuttavat vähäjärvisellä joella kovien sateiden aikaan pahoja tulvia, jotka kuljettavat kiintoainetta ja ravinteita soilta, metsistä ja pelloilta, sekä asutuskeskuksista jokiuomiin ja lopuksi Itämereen. Sama syy estää sade- ja sulamisvesien imeytymisen maaperään, josta vesi tasaisesti valuisi uomiin virtaamia tasaten. Tästä johtuen vähäsateisina aikoina Vantaanjoen uomien virtaamat pienenevät erittäin pieniksi ja osa uomista kuivuu kokonaan. Virtaamaolosuhteet ovat äärevöityneet Vantaanjoella äärimmilleen.

Parhaillaan selvitetään mahdollisuutta johtaa lisävedtä Päijännetunnelista Vantaanjoen latvoille. Lisäveden johtaminen parantaisi Vantaanjoen virtaamaa kuivina aikoina ja laimentaisi puhdistetun ja joskus myös puhdistamattoman jäteveden vaikutusta joessa. Virtaamaa pitäisi kyllä saada kuivina aikoina nykyistä suuremmaksi, mutta mahdollinen lisäveden johtaminen aiheuttaa mahdollisesti myös sen, että valuma-alueen vaurioita ei sen jälkeen enää yritetäkään korjata, eikä jätevesipäästöjä yritetä saada loppumaan. Lisävedellä hoidettaisiin vain paria oiretta, mutta itse perusongelma jätettäisiin hoitamatta. Perusongelman oireiksi jäisi edelleen sateiden ja lumien sulamisen aikaan pahat tulvat ja suuri kiintoaineksen ja ravinteiden huuhtoutuminen ojista ja sadevesiviemäreistä jokiuomiin ja lopuksi Itämereen ja kuivina kausina sivu-uomien kuivuminen. Ensiapuna lisäveden johtaminen Vantaanjoen latvoille on erittäin tarpeellinen toimenpide, mutta myös valuma-alueen vauriot pitää korjata siltä osin kuin se suinkin on mahdollista. Myös puhdistamattoman jäteveden päästöt on saatava loppumaan.

2.8 Hyvinkään Kurkisuon turvetuotantohanke

Uusi uhka Vantaanjoelle on Hyvinkään Kurkisuon turvetuotantohanke, joka mahdollisesti toteutuessaan tuo Vantaanjoelle yli 30 vuoden ajan ravinne- ja kiintoainepäästöjä, jotka rehevöittävät Vantaanjokea ja voivat tuhota pääuoman kutusoraikot Hyvinkäältä alavirtaan. Kurkisuon turvetuotantohanke tuhoaisi myös Vantaanjoen viimeisiä kohtalaisen terveitä valuma-alueita ja aiheuttaisi ennestäänkin ongelmallisten virtaamavaihteluiden äärevöitymisen entisestään.

2.9 Koko Suomea koskevat vaelluskalojen ongelmat

Vantaanjoen meritaimen- ja lohikantoja haittaavat myös monet koko Suomea koskevat vaelluskalojen ongelmat. Tällainen ongelma on esimerkiksi meritaimenen aivan liian alhainen 40 cm, tai 50 cm alamitta. Alamitta pitää nostaa pikaisesti 65 cm:iin koko maassa, että kaikki meritaimenet ehtivät kutea edes kerran. Myös lohen alamitta pitää nostaa 50 cm:stä ja 60 cm:stä koko maassa 65 cm:iin, jolloin entistä useampi lohi ehtii kutea edes kerran, eikä lohen ja meritaimenen tunnistusvirheet aiheuta haittaa alamittamääräyksien noudattamiselle. Vastaavanlainen monia jokia koskeva ongelma on kalastuksen salliminen kutujoissa taimenien ja lohien kudun aikana.

Virtavesien hoitoyhdistys ry
Kari Stenholm
www.virtavesi.com

VANTAANJOEN VUOSIRAPORTTI
13.1.2008

A-muutos 26.1.2008: Riihimäen jätevesipäästöt lisätty

3. Vantaanjoesta voisi tulla hyvä meritaimen- ja lohijoki

Em. isot ongelmat ja monet pienemmät haittaavat pahasti Vantaanjoen elpymistä. Jos Vantaanjoen elpyminen saa jatkua edes nykyisellä vauhdilla, Vantaanjoesta tulee pikkuhiljaa kohtalainen meritaimen- ja lohijoki. Osa ongelmista on sellaisia, että pahentuessaan ne aiheuttavat nopeasti Vantaanjoen taantumisen jälleen huonompaan suuntaan ja meritaimen- ja lohikantojen romahtamisen. Tällaisia ongelmia ovat esim. Vanhankaupunginkosken voimalaitoksen käyttö ja jätevesipäästöt. Jos Vantaanjoen isot ongelmat saadaan poistettua, tai edes vähennettyä riittävästi, Vantaanjoesta tulee hyvä meritaimen- ja lohijoki.

Virtavesien hoitoyhdistys ry
Kari Stenholm
kari.stenholm@kolumbus.fi